

Haarlem en slavernij

Zojuist werd een mooi boek gepresenteerd. Fraai vormgegeven en uitgegeven. Maar het onderwerp is niet fraai. Het onderzoek naar het slavernijverleden van Haarlem, op verzoek van de gemeenteraad, leverde dit boek op over de koloniale geschiedenis in en van Haarlem. Het geeft ons een inkijk in een aspect van de Haarlemse geschiedenis dat lang weinig aandacht kreeg. Ik dank de schrijvers die elk hun eigen link met Haarlem en met dit onderwerp hebben. Voor Dineke Stam en Rosemarijn Hoefte is het ook niet de eerste publicatie over dit onderwerp.

Heel lang was de overzeese handel en later het koloniale wereldrijk van het kleine Nederland een bron van trots. Het liet zien hoe een klein land groot kon zijn, er werd daar iets groots verricht. Het overzeese handelsimperium was een bron van rijkdom. Later kwam daar ook het zelfgenoegzame gevoel bij dat we daar als verlichte Europeanen iets heel moois deden: We brachten cultuur, onderwijs en ontwikkeling, kortweg beschaving, in minder ontwikkelde gebieden, waar wij ons de natuurlijke en goede heersers waanden.

We wisten wel van duistere elementen in deze geschiedenis. De slavernij was niet onbekend. Maar veel belangstelling was er niet. We keken er liever langs heen. Ook langs het feit dat Nederland bepaald niet voorop liep in het afschaffen van slavenhandel en slavernij. Wel waren we diep onder de indruk van het racisme in de Verenigde Staten. We volgden met welgevallen de strijd van zwarte Amerikanen voor hun burgerrechten. We hadden het goed met onszelf getroffen in het moderne en vooruitstrevende Nederland. De moeizame dekolonisatie van Indonesië hebben we ook snel verdrongen. In de jaren '70 dwongen we Suriname tot een snelle onafhankelijkheid, al werd er vanuit het land aangegeven wat meer tijd te nemen. Duizenden Surinamers kozen ervoor om Nederlander te blijven en zich te vestigen in Nederland.

Professor Den Heijer heeft verteld wat voor verandering dat met zich meebracht. Surinamers keken met andere ogen naar onze vooruitstrevende en verdraagzame samenleving. Er was ook in Nederland heel wat racisme. Surinamers keken ook met heel andere ogen naar ons koloniale verleden. Dit was het land van waaruit hun voorouders als slaafgemaakte mensen waren gekocht, en op wrede manier naar een ander werelddeel verscheept en vervolgens onder vaak onmenselijke omstandigheden als slaven tot keihard werken waren gedwongen.

Langzaam maar zeker kregen we meer oog voor de pijn en het verdriet dat de slavernij niet alleen toen heeft gebracht in de geketende levens van honderdduizenden slaven, maar ook nog steeds oproept na meer dan 150 jaar bij veel nakomelingen, waarvan er vandaag meer dan 2000 in Haarlem wonen. Slechts langzaam drong tot ons door dat achterstelling, discriminatie en racisme nog steeds voorkomen en pijn doen.

Nu maken we een inhaalslag. Studies over het verdrongen verleden zien het licht. De trots op ons verleden klinkt gedempter. De premier en de koning boden namens Nederland excuus aan. Haarlem was een onderdeel van dit Nederlandse verhaal. Wij voelen ons als stad en stadsbestuur bij deze geschiedenis en bij het excuus daarvoor inbegrepen. Het is goed om dat te zien en erkennen, ook naar de nakomelingen die nu in Haarlem wonen. Een woord van erkenning en excuus kan goed doen, kan balsem zijn in gewonde zielen.

Je kunt je afvragen of het een gelukkig woord is, in relatie tot zo'n afschuwelijk verschijnsel als slavernij. Maar nakomelingen geven aan dat deze benoeming en erkenning van onrecht en pijn van hun voorouders hen goed doet. Dat wil niet zeggen dat het genoeg is. Ik heb hier een bord dat een maand geleden in Zuid-Afrika, in Kaapstad, tijdens het bezoek van de koning en de koningin aan het slavernij-museum in die stad, werd meege dragen in een betoging. Misschien hebt u het wel gezien op televisie. Er hadden mooie woorden geklonken van spijt en berouw. Maar de mensen waren helemaal niet blij. "Wij willen niet worden vergeten. We willen ons land terug", riepen ze. Het gaat niet alleen over toen, het gaat ook over nu.

Nog even over toen. Naar de normen van onze tijd is het gedrag van toen zeer afkeurenswaardig. We weten eigenlijk maar heel weinig over hoe mensen hier, een samenleving waarin slavernij was uitgebannen, dachten over het moeiteloos inhaken op slavernijssystemen elders. Er was nauwelijks discussie over. Hoe kan het dat we rond 1580 onze afschuw konden uitspreken over Spanjaarden die mensen in Amerika tot slaven maakten en enkele tientallen jaren later er zelf volop aan meededen? Afgezien van enkele gereformeerde predikanten protesteerde er niemand. Hadden mensen het er wel eens over? Dachten ze erover na? Wat wisten ze precies? We raakten betrokken bij een nieuw bloedig hoofdstuk in de slavernijgeschiedenis, de grootschalige en onmenselijke slavenarbeid op plantages. De specifiek Europese toevoeging aan het slavernijstelsel was de verbinding met huidskleur. Het waren zwarte mensen die als slaaf werden gehouden. Daarmee had de slavernij onmiskenbaar een racistisch karakter. Er wordt door velen een verband gelegd tussen discriminatie op basis van huidskleur en dit oude slavernijstelsel. Dit heeft het beeld en zelfbeeld van generaties zwarte mensen beïnvloed. Het heeft diepe sporen nagelaten in onze samenleving waar de nazaten van slaven de gevolgen ook vandaag nog van ondervinden.

Het is pijnlijk, maar als we niet uitkijken blijven we staan bij het verleden en wordt onze erkenning een blijk van ons fatsoen. Maar er is geen reden voor zelfgenoegzaamheid. Dit rapport en het nadenken over slavernij en kolonialisme toen kun je ook zien als een spiegel voor onszelf.

Is slavernij 160 geleden afgeschaft en 150 jaar geleden verdwenen? Of wordt het tijd dat we onze ogen openen voor een wereld waarin slavenarbeid, uitbuiting en mensenhandel niet is verdwenen. Voor tientallen miljoenen mensen is het dagelijkse werkelijkheid. Wat doen we met het gegeven dat veel van onze kleren door gedwongen werkende mensen en kleine kinderen worden gefabriceerd onder mensonterende omstandigheden. Wat doen we met het besef dat we ons vergapen aan voetbalwedstrijden in stadions, gebouwd op het bloed en de tranen van uitgebuite arbeiders? Wat doen we met de uitbuiting bij het verbouwen van een deel van ons voedsel? Wat doen we met het gegeven dat in onze eigen Nederlandse steden mensen uitgebuit worden en gedwongen worden tot prostitutie?

Een aantal jaar geleden was ik in Oost-Congo. De wegen zijn hier en daar nauwelijks begaanbaar. De mensen wonen in hutten, bij de ingang van een dorp verkondigen grote borden de lof van rijke westerse hulporganisaties, die een schooltje of een waterput gaven. Kinderen lopen met machinegeweren rond, bendes teisteren de arme bevolking. Maar te midden van armoede kwam ik een gigantische karavaan tegen van enorme gloednieuwe vrachtwagens met opleggers met een complete uitrusting om de weg te banen voor het transport van hypermoderne machines op weg naar een plek waar de rijke bodemschatten van dit land worden weggegraven voor een buitenlandse maatschappij. Een privélegertje van zwaarbewapende huursoldaten bewaakte het konvooi. Het land wordt niet meer koloniaal geregeerd, maar rijke buitenlandse bedrijven delven er voor een appel en een ei de grondstoffen voor onze computers en mobiele telefoons en vele andere producten. De bewoners hebben letterlijk en figuurlijk het nakijken.

Ik weet niet hoe de geschiedenis over ons zal oordelen. Over ons wegstijgen van onze verantwoordelijkheid voor de problemen van uitbuiting en slavernij in onze eigen tijd.

Als stadsbestuur voelen wij ons beschaamd. Over ons lang wegstijgen van de pijn van de slavernij in het verleden en ons gebrek aan besef van de last die nakomelingen daar nu nog van meedragen. Over onze onterechte zelfgenoegzaamheid als het gaat over racisme in onze eigen tijd. Over onze medeverantwoordelijkheid voor onrecht in deze wereld, voor een systeem waarin de rijkste tien mensen op aarde meer bezitten dan de armste helft van de wereldbevolking. Voor dit alles past ons een schuldbelijdenis. Dat mea culpa spreek ik hier namens het college van B&W uit.

Als stadsbestuur willen wij graag de maatschappelijke discussie verder voeren. Over het verleden, over onze eigen tijd, over slavernij en racisme, over mensenhandel en uitbuiting. Wij hopen dat deze thema's worden opgepakt door scholen en door maatschappelijke organisaties in onze stad. Wij willen met de Surinaamse en Antilliaanse gemeenschap in ons midden het verleden samen onder ogen zien, erkennen en verwerken en samen Keti Koti vieren. En wij willen graag in de stad spreken over vrijheid, rechtvaardigheid en menselijkheid in onze eigen tijd.